

An Examination of the Classes of Emotions in the Human Existential Structure Presented in the Quran and Comparing it with Plutchik's Psycho-evolutionary Theory of Emotions

Zahra Kiaei¹ , Fariborz Bagheri^{1*} , Khadijeh Abolmaali-Alhoseini²

1- Department of Psychology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2- Department of Psychology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

*Correspondence should be addressed to Mr. Fariborz Bagheri; Email: f.bagheri@srbiau.ac.ir

Article Info

Received: Mar 14, 2020

Received in revised form:

Apr 13, 2020

Accepted: May 20, 2020

Available Online: Jun 22, 2021

Keywords:

Anthropology

Emotions

Heart

Heart diseases

Islam Mental disorders

Sadr

Thorax

Abstract

Background and Objective: The modern man is more than ever an emotional being. Emotions are introduced as a vital factor in human species' survival and getting out of the natural emotional state causes a wide range of mental diseases. According to the studies, the number of these diseases is increasing. Different theories have proposed different definitions and classifications for emotions and the relationship between them. Many of them are the result of examining animals' behavior and comparing it to that of human. One of the efficient and applied theories in this regard is Plutchik's Psycho-evolutionary Theory of Emotions. The question is whether these are all emotional classes of humans. Based on the Islamic and Quranic teachings, human is beyond animals and has a spiritual dimension as well. Therefore, different emotions can be conceived of for him/her. For this purpose, the present study is an attempt to compare Plutchik's classes of emotions with human existential structure as demonstrated in the Quran.

Methods: In the present study, content analysis was first used to prepare a coding form of the evaluation of Plutchik's classes of emotions and the image presented for human being in the Quran using Plutchik's books and sources and the Quran and its interpretations, which were then provided to two trained evaluators. In this study, all ethical considerations were observed and no conflict of interest was reported by the authors.

Results: The results showed that Plutchik's emotional classes can be found in the Quranic human structure mainly in two aspects of "states" and "ability". On this basis, 26 new emotional categories such as Zeigh, Farah, Ro'b, Rabt, A'ma and 20 other emotional combinations were suggested.

Conclusion: The results helped to introduce new emotions taking into account both material and non-material aspects of human existence and introduced heart as the position of emotions based on human existential structure and, naturally, it is the heart whose disease causes emotional disorders and whose health guarantees treatment.

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i2.29484>

Please cite this article as: Kiaei Z, Bagheri F, Abolmaali-Alhoseini Kh. An Examination of the Classes of Emotions in the Human Existential Structure Presented in the Quran and Comparing it with Plutchik's Psycho-evolutionary Theory of Emotions. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(2):110-124. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i2.29484>

Summary

Background and Objective

Excitement is an important and broad concept in human cognition, which has been linked to the

concept of survival from the beginning (1). Its function is to return the organism to stability and effective communication with the environment (2) and is based on Darwin's view and the foundation of materialism (3). If there is a disorder in the regulation of emotions, they turn into a disease. In

general, emotional disorders are divided into two main categories: mood disorders and anxiety disorders (4-6) and Plutchik discusses its relationship with personality and personality disorders (5). Watson and Starks talk about similar crises centered on emotional disorders in the coming decades for humanity (7, 8). However, there is no consensus on the concept of emotion in the definition and classification among theorists (9, 10), but Plutchik's wheel of emotions, which is one of the most famous and comprehensive theories of emotion in psychology, is considered as a circumplex model with strong empirical support (11).

In Plutchik's wheel of emotions, there are 8 main emotions and 8 sub-emotions (9). The main emotions are derived from animal research and their adaptation to humans (12, 13). This means neglecting the spiritual dimension of human existence in calculating the number and quality of emotions; Thus, we need to calculate emotions taking into account all dimensions of human existence. Based on the "map of man in the Quran", human existence is based on the four layers of Sadr (Thorax), Shaqaf (Endocard), Heart (Myocard) and Foad (Card), which is the basis of Quranic anthropology to know these four layers (3).

The aim of the present study is to match Plutchik's wheel of emotions with the existential structure of man in the Quran from this perspective, to find the similarities and differences of emotions in these two images, and report their classes and definitions based on a simultaneous look at the two material and immaterial dimensions of human existence.

Methods

Compliance with ethical guidelines: This study was conducted by content analysis method (quantitative and qualitative). In the qualitative stage, using text analysis method, the analytical units describing human characteristics in the Quran and describing emotions were extracted from the Quran and its interpretations and Plutchik's emotions, respectively.

In a quantitative step, the research tool, which included two coded checklists was used and provided to two evaluators. Finally, the obtained data were analyzed and interpreted by descriptive-analytical method.

Results

The obtained results showed that all of Plutchik's emotional classes are present in the structure of the Quranic human being and they are mainly

centered on two parts: "states" and the "Sadr" layer, The highest presence of emotions is in the states of the "heart" layer, and some classes, such as the "healthy heart", showed no relationship with Plutchik's emotional classes.

Eventually, 26 new emotional categories such as Havae, Tavala, and Ro'b were introduced, and 20 more emotional combinations were suggested. Multiple emotion-driven communication networks were also extracted.

Conclusion

Considering the significant adaptation of all Plutchik's emotions to the structure of human existence in the Quran, the results of this study in the first step introduced the "heart" as the place of human emotions in which, in addition to the Plutchik's emotional classes, there are other different emotions that were obtained by combining Plutchik's emotions in each class, which yielded 46 new emotions obtained based on a simultaneous view of the material and immaterial dimensions of human existence. Thus, a wide range of emotional disorders such as depression and anxiety were identified as the source of the heart, and the development of emotional disorders or their avoidance and treatment depends on heart disease or health. The results of this section are in line with the findings of Bagherian Khozani, who referred to several emotions introducing the heart diseases that are related to human emotions and feelings (14).

The emotion-oriented communication networks in the human map in the Quran that were extracted in the present study provide a good guideline for achieving heart health and following the causes of its disease. Finally, as against such views as Plutchik's, which introduce emotion as the axis and equivalent of human and his/her guide, this research introduced the heart as the axis and equivalent of human and his/her guide.

Acknowledgements

Researchers would like to thank Quranic professors and scientific advisors the esteemed director of the Thinktank of Yaghin and a number of its thinkers for their cooperation.

Funding

The authors of the article declared no sponsorship for this research.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

Authors' contribution

Research and writing: First author; providing advice on the research project and making the

necessary scientific reforms: Second author; and providing statistical advice: Third author.

References

1. Plutchik R. A Psychoevolutionary Synthesis. New York: Harper & Row; 1980.p.162.
2. Plutchik R. Emotion in the practice of psychotherapy. Washington, DC: American Psychological Association; 2000.
3. Kiaei Z, Bagheri F, Abolmaali K. Comparison of human image from plutchik and Schwartz with man map in the Quran through content analysis. Tehran: science and research university; 2020. (Full Text in Persian)
4. Watson D, Naragon-Gainey K. Personality, emotions, and the emotional disorders. *Clinical Psychological Science*. 2014;2(4):422-42.
5. Plutchik R, Kellerman H. Emotion (Theory, Research and Experience). New York: Academic press; 1980.
6. Vandenbos GR. APA Dictionary of psychology. 2 ed. Washington, DC 2007.
7. Watson R. Future Files A Brief History of the Next 50 Years. London: Nicholas, Brealey; 2010.
8. Starks M. Suicidal Utopian Delusions in the 21st Century: Philosophy, Human Nature and the Collapse of Civilization. 4ed. New York: Independently published; 2018.
9. Yuta Bann E. Discovering Basic Emotion Sets via Semantic Clustering on a Twitter Corpus: University of Bath BSc (Hons) Computer Science Dissertation; 2012.
10. Ortony A, Turner TJ. What's basic about basic emotions? *Psychological Review*;1990.p.315-31.
11. Plutchik R. The Nature of Emotions: Human emotions have deep evolutionary roots, a fact that may explain their complexity and provide tools for clinical practice *Journal American Scientist*.2001;89(4):344-50.
12. LeDoux JE. Evolution of human emotion: a view through fear *Progress in brain research Elsevier*; 2012.
13. Phelps EA. Human emotion and memory: interactions of the amygdala and hippocampal complex. *Current opinion in neurobiology*. 2004;14(2):198-202.
14. Bagherian Khuzani M. The nature of heart disease and its treatment in Quran and Narrations. *Ma'rifat*. 2019;27(4):35-48. (Full Text in Persian)

دراسة الفئات العاطفية في البنية الذاتية للإنسان في القرآن وفقاً لنظرية بلوتشيك في علم النفس التطوري

زهراء كيايي^١، فريبرز باقري^{٢*}، خديجة أبوالمعالى الحسيني^٣

١- قسم علم النفس، كلية العلوم الإنسانية والاجتماعية، فرع العلوم والتحقيقات، جامعة آزاد الإسلامية، طهران، إيران.

٢- قسم علم النفس، كلية العلوم الإنسانية والاجتماعية، فرع رودهن، جامعة آزاد الإسلامية، طهران، إيران.

* المراسلات الموجهة إلى السيد فريبرز باقري؛ البريد الإلكتروني: f.bagheri@srbiau.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ١٩ رجب ١٤٤١

وصول النص النهائي: ١٩ شعبان ١٤٤١

القبول: ٢٧ رمضان ١٤٤١

النشر الإلكتروني: ١١ ذى القعدة ١٤٤٢

الكلمات الرئيسية:

الإسلام

الاضطرابات العقلية

أمراض القلب

الأثروبولوجيا

المصدر

العواطف

القلب

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: الإنسان المعاصر عاطفي أكثر من أي زمن مضى والعواطف مع انها سبب بقاء النوع البشري فإنها تؤدي الى مجموعة واسعة من الامراض النفسانية في حال خروجها عن الوضع الطبيعي والتي تتزايد وفق الدراسات الحديثة. هناك تعاريف وفئات متعددة ذكرتها النظريات المختلفة حول العواطف والعلاقة فيما بينها والتي قد تم الحصول على كثير منها من خلال دراسة سلوك الحيوانات ومدى انطباقها مع سلوك الانسان. ومن اهم هذه النظريات وأكثرها تطبيقاً، نظرية بلوتشيك في علم النفس التطوري، لكن ياترى هل كل هذه الفئات العاطفية للبشر مبتنية على التعاليم الاسلامية والقرآنية؟ ان الانسان كائن يفوق الحيوانات وله بعد مايسمى بالبعدالروحي؛ فيمكن تعريف عواطف مختلفة له. ومن اجل هذا، فإن الغرض من هذا البحث، دراسة مدى تطبيق الفئات العاطفية لبلوتشيك مع البنية الذاتية للانسان في القرآن الكريم.

منهجية البحث: في هذه الدراسة التي تمت بطريقة تحليل المضمون، في البداية تم اعداد نموذج استمارة ترميز التقييم من الفئات العاطفية ل"بلوتشيك" وكذلك صورة الانسان في القرآن الكريم مستخدماً الكتب والمصادر المختلفة فيما تتعلق بنظريات "بلوتشيك" و القرآن الكريم والتفسير ومن ثم قدمت الى اثنين من المقيمين المدربين. تمت مراعاة جميع الموارد الاخلاقية في هذا البحث واطافة الى هذا فإن مؤلفي البحث لم يشيروا الى اي تضارب في المصالح.

الكشوفات: اظهرت النتائج ان جميع الفئات العاطفية ل"بلوتشيك" موجودة في تعريف القرآن الكريم عن الانسان ومعظمه يتصنف ضمن قسمي "الحالة" و"القوة" وعلى اساسه تم اقتراح ٢٦ فئة عاطفية جديدة بما في ذلك الضيق والفرح والرعب والربط والأعمى و ٢٠ فئة عاطفية اخرى.

الاستنتاج: ضمن تعريف العواطف الجديدة التي يتم تقديمها مع اخذ الجوانب المادية والغير المادية للبنية الذاتية للانسان بعين الاعتبار، فإنه يقوم بتعريف موضع العواطف على اساس الوجود الانساني في القرآن وهو "القلب" وبالتأكيد ان القلب هو مصدر الاضطرابات العاطفية وسلامته ضمان للعلاج.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Kiaei Z, Bagheri F, Abolmaali-Alhoseini Kh. An Examination of the Classes of Emotions in the Human Existential Structure Presented in the Quran and Comparing it with Plutchik's Psycho-evolutionary Theory of Emotions. Journal of Pizhühish dar dīn va salāmat. 2021;7(2):110-124. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i2.29484>

بررسی طبقات هیجان در ساختار وجودی انسان در قرآن منطبق بر نظریه روان تکاملی پلاتچیک

زهرا کیایی^۱، فریبرز باقری^{*۱}، خدیجه ابوالمعالی الحسینی^۲

۱- گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲- گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

*مکاتبات خطاب به آقای فریبرز باقری؛ رایانامه: f.bagheri@srbiau.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۲۴ اسفند ۱۳۹۸

دریافت متن نهایی: ۲۵ فروردین ۱۳۹۹

پذیرش: ۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۹

نشر الکترونیکی: ۱ تیر ۱۴۰۰

واژگان کلیدی:

اسلام

انسان‌شناسی

اختلالات روانی

بیماری‌های قلبی

صدر

قلب

هیجانان

چکیده

سابقه و هدف: انسان نوین بیش از هر زمان دیگر انسانی هیجانی است و خروج هیجانان از حالت طبیعی، درحالی‌که عامل بقای نوع و فرد انسان معرفی می‌شود، سبب طیف گسترده‌ای از بیماری‌های روانی می‌شود که بر اساس پژوهش‌ها رو به گسترش است. تعاریف و طبقات متعددی در نظریات مختلف برای هیجانان و روابط بین آنها ذکر شده که بسیاری از آنها ضمن مطالعه رفتار حیوانات و تطبیق آن با انسان به دست آمده است. نظریه روان تکاملی هیجانان پلاتچیک از مهم‌ترین و کارآمدترین آنها است؛ اما آیا این همه طبقات هیجانی انسان‌ها است؟ مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و قرآنی انسان موجودی فراتر از حیوان و دارای بُعدی روحانی است؛ پس هیجانان متفاوتی را می‌توان برای او تصور کرد. به همین منظور هدف پژوهش حاضر تطبیق طبقات هیجانی پلاتچیک با ساختار وجودی انسان در قرآن بود.

روش کار: در پژوهش حاضر به روش تحلیل محتوا نخست فرم کدگذاری ارزیابی از طبقات هیجانان پلاتچیک و تصویر انسان در قرآن با استفاده از کتب و منابع پلاتچیک و قرآن و تفسیر تهیه شد و در اختیار دو ارزیاب آموزش‌دیده قرار گرفت. در این پژوهش همه موارد اخلاقی رعایت شده است و مؤلفان مقاله تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: نتایج به دست آمده نشان داد که همه طبقات هیجانی پلاتچیک در ساختار انسان قرآنی و بیشتر در دو بخش «حالت» و «قوت» وجود دارد و مبتنی بر آن ۲۶ طبقه هیجانی جدید چون ضیق، فرح، رعب، ربط و اعمی و ۲۰ ترکیب هیجانی دیگر پیشنهاد شد.

نتیجه‌گیری: نتایج ضمن معرفی هیجانان جدید که با در نظر گرفتن ابعاد مادی و غیرمادی وجود انسان ارائه می‌شود؛ جایگاه هیجانان را بر اساس ساختار وجودی انسان در قرآن «قلب» معرفی می‌کند و طبعاً قلب است که بیماری‌اش سرمنشأ اختلالات هیجانی و سلامت متضمن درمان معرفی می‌شود.

استناد مقاله به این صورت است:

Kiaei Z, Bagheri F, Abolmaali-Alhoseini Kh. An Examination of the Classes of Emotions in the Human Existential Structure Presented in the Quran and Comparing it with Plutchik's Psycho-evolutionary Theory of Emotions. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(2):110-124. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i2.29484>

مقدمه

هیجان از آن روی مفهومی مهم و گسترده در شناخت انسان است که از ابتدا با مفهوم بقا پیوند خورده (۱) و برای انتخاب طبیعی برگزیده شده است (۲) و کارکردش نیز بازگرداندن ارگانیسم به ثبات و ارتباط مؤثر با محیط است (۳)؛ به این ترتیب این مفهوم اساسی در شناخت انسان همانند دیگر نظریات علوم تجربی و علوم انسانی بر دیدگاه‌های داروین^۱ و بنیان مادی‌گرایی استوار است (۴). در صورتی که هیجان از کانال درست خود خارج شود و یا به عبارتی دیگر در تنظیم آنها اختلالی به وجود بیاید، به بیماری تبدیل می‌شود. در طبقه‌بندی آماری و تشخیصی اختلالات روانی^۲ طبقه‌ای ویژه با عنوان اختلالات هیجانی^۳ وجود ندارد بلکه این طبقه از اختلالات آنچنان گسترده است که برای معرفی آنها باید انواع مختلفی از اختلالات را نام برد. به‌طور کلی اختلالات هیجانی به دو دسته بزرگ و اصلی اختلالات خلقی و اختلالات اضطرابی تقسیم‌بندی می‌شود که هر یک از این طبقات خود شامل تقسیم‌بندی‌های متعدد و گسترده‌ای است؛ هرچند دسته سوم هم باید به این طبقات اضافه کرد و آن اختلالات شبه‌جسمی^۴ است (۵-۷). البته پلاتچیک^۵ نیز از ارتباط هیجان با شخصیت و اختلالات شخصیت مفصل سخن می‌گوید (۶). مبتنی بر آنچه ریچارد واتسون^۶ پژوهشگر مؤسسه آینده‌پژوهی رند^۷ از روندگذاری^۸ جهان تا سال ۲۰۵۰ می‌گوید، انسان با بحران‌هایی چون اضطراب، افسردگی و خیانت در میان ابروندی‌های^۹ نقشه آینده جهان مواجه خواهد بود (۸). استارکس^{۱۰} نیز در کتاب خود با عنوان «فلسفه، ماهیت انسان و فروپاشی تمدن» به پیش‌بینی فجایی مشابه برای بشر تا سال ۲۱۰۰ می‌پردازد و کتاب خود را ضمن نقد سبک زندگی انسان نوین با مقاله «خودکشی با دموکراسی» پایان می‌دهد (۹). به این ترتیب هم بیماری‌های طبقه‌بندی‌شده هم گسترش آنها در جهان امروز و بحران‌زاد شدن آنها تا سال ۲۰۵۰ را می‌توان ناشی از غلبه

هیجان و سبک زندگی هیجان‌مدار انسان امروز دانست. باوجوداین، درباره مفهوم هیجان در تعریف به‌ویژه در طبقه‌بندی بین نظریه‌پردازان توافقی وجود ندارد (۱۰، ۱۱). درباره انواع هیجان، هیجان اصلی و فرعی و تعداد هیجان‌ها تحقیقات گسترده‌ای صورت گرفته و نظریات متعددی ارائه شده است (۱۱) اما به‌طور کلی هیجان را به دو دسته هیجان اصلی و فرعی تقسیم‌بندی کرده‌اند. هیجان اصلی یا از دیدگاهی هیجان اولیه بیولوژیکی به‌طور گسترده‌ای از پژوهش‌های مؤثر حیوانی به دست آمده است؛ به این ترتیب که محققان حیوانی طبقاتی از هیجان اساسی را از راه‌های عصبی مخصوص در پیوند عصبی استخراج؛ و سپس از طریق مطالعات انسانی یافته‌های اثبات‌شده را تأیید کرده‌اند. این هیجان در طول تاریخ تکامل انسان از بخش زیرکرتکس^{۱۱} به کورتکس مغز گسترش پیدا کرده (۱۰) و هیجان‌های جهانی است که انتظار می‌رود شواهد آناتومی^{۱۲} و نوروفیزیولوژیکی^{۱۳} آن در همه اعضای تمامی انواع یافت شود (۱۱) و عمدتاً می‌توان آنها را در ابرازهای چهره‌ای مشاهده کرد (۱۰).

نظریات مختلف و تحقیقات گسترده درباره طبقات هیجانی، اغلب هیجان اصلی‌شان مستخرج از نظریات اکمن، فرایسن و السورد^{۱۴} بوده است اما هیجان فرعی از ترکیب هیجان اصلی استخراج می‌شود و قابل توجه‌ترین الگو در این زمینه، چرخه هیجان پلاتچیک می‌باشد که یکی از معروف‌ترین و جامع‌ترین الگوها و نظریه‌های هیجان در روان‌شناسی است که زیر عنوان الگوی سیرکومپلکس^{۱۵} پشتیبان‌های قوی تجربی دارد (۱۲، ۱۳). در چرخه هیجان پلاتچیک هشت هیجان اولیه وجود دارد که هر یک با سه سطح از فعالیت‌ها و هشت هیجان فرعی (ثانویه) که تلفیقی از دو احساس اولیه مجاور خود است، برنامه‌ریزی و نقشه‌برداری شده است (۱۰). پلاتچیک معتقد است که همانند جدول تناوبی شیمی هیجان‌ها مختلفی از ترکیبات دوتایی و سه‌تایی هیجان اصلی به دست می‌آید که در برخی از موارد ممکن است نام مناسبی هم برای آنها در نظر گرفته نشده باشد (تصویر شماره ۱) (۶).

^{۱۱}) Cortex

^{۱۲}) Anatomical

^{۱۳}) Neurophysiological

^{۱۴}) Ekman, Freison and Alsurd

^{۱۵}) Circumplex model

سیرکومپلکس روشی است که به‌طور قیاسی روابط بین اجزا یا متغیرهایی را که به‌وسیله ابعاد تشابه و قطبیتشان مشخص می‌شود توضیح می‌دهد. به‌طور طبیعی در چنین آنالوژی مفهوم نبرد بین اجزای مخالف وجود دارد. در این شرایط می‌توان روابط اجتماعی را توصیف کرد.

^۱) Darwin

^۲) Diagnostic and Statistical Manual (DSM-V)

^۳) Emotional disorders

^۴) Somatoform

^۵) Plutchik

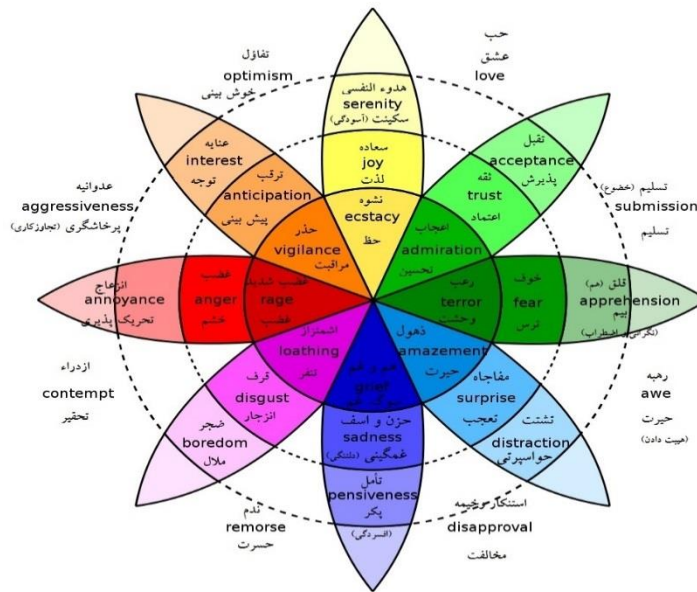
^۶) Richard watson

^۷) Rand futures studies

^۸) trend

^۹) Mega-trend

^{۱۰}) Michael Richard Starks

تصویر ۱) چرخه نهایی از هیجانات پلاتچیک (۲۰۰۱) و برگردان آن بر اساس اصطلاح‌شناسی واژگان به دو زبان فارسی و عربی

است. به این ترتیب تصویر هیجانات به دست آمده از انسان از آن پیشینه انسان‌شناسی داروینستی و ماتریالیستی در نظریه روان‌تکاملی پلاتچیک متبلور می‌شود و اکنون نیاز به محاسبه هیجاناتی است که برگرفته از پیشینه انسان‌شناسی الهی برگرفته از ادیان است. هرچند انسان‌شناسی الهی که امروز می‌شناسیم با تحریقاتی همراه است؛ زیرا در غرب بر بنیاد تثلیث^۷ و در شرق مبتنی بر ثنویت^۸ بنیان نهاده شده؛ اما در اسلام این نگاه، توحیدی و برگرفته از کلام بدون تحریف خداوند در قرآن است (۱۷، ۱۸). انسان‌شناسی اسلامی و قرآنی علاوه بر بُعد مادی وجود انسان که علوم تجربی امروز به آن توجه دارد؛ او را صاحب بُعد روحانی و متعالی برمی‌شمرد و شناخت انسان را بدون در نظر گرفتن این بُعد ناقص و عامل به خطا رفتن می‌داند (۱۹).

تصویر انسان مبتنی بر قرآن و اسلام که علما و دانشمندان اسلامی و محققان این حوزه نشان داده‌اند هرچند در نسبت با تصاویر ارائه شده در انسان‌شناسی‌های تجربی هم‌افزایی بیشتری دارد، اما فاقد نقطه قوت انسان‌شناسی تجربی یعنی عینی و کاربردی بودن است و در سطح نظریه باقی مانده و اغلب به موازی‌کاری مبتلا است. هرچند در سال‌های اخیر مبتنی بر جمع‌آوری محصول تحقیقات اسلامی و نیز تفاسیر علمای اسلامی چون آیت‌الله جوادی آملی و آیت‌الله طباطبایی

اگرچه پیش از این الگوهای مشابه الگوی چرخه‌ای هیجانی پلاتچیک مانند الگوی جیمز راسل^۱ یا الگوی چرخه‌ای هیجانی راشل^۲ با ۲۸ هیجان متمایز درباره یک چرخه و یا نظریه هیجان چرخه‌ای^۳ واتسن و تلگن^۴ با نمایش ۳۸ هیجان در چهار بُعد دوقطبی و الگوی رزن، اسپیندل و خوزه^۵ و غیره معرفی شده است؛ اما پلاتچیک الگویی جامع از چرخه هیجانات ارائه کرده و نظریه روان‌تکاملی هیجانات را توسعه داده و نظام طبقه‌بندی شده‌ای از پاسخ‌های هیجانی کلی ارائه کرده و سپس خروجی‌های شخصیتی ناشی از هیجانات را به فرضیه تبدیل نموده است و با این کار به تثبیت مطالعات هیجانی نه تنها در پیوند با علم روان‌شناسی بلکه روان‌پزشکی و علوم اجتماعی و زیست‌شناختی و علوم انسانی کمک بسیار کرده است (۷).

همان‌طور که درباره هیجانات اصلی گفته شد، این هیجانات از تحقیقات حیوانی و انطباق آنها بر انسان‌ها به دست آمده و این سیر تا به امروز نیز در میان پژوهش‌های مختلف به‌ویژه پژوهش‌های عصب‌روان‌شناختی^۶ در حوزه روان‌شناسی تجربی ادامه یافته است (۱۴-۱۶). این امر به معنای غفلت از بُعد روحانی وجود انسان در محاسبه تعداد و کیفیت هیجانات

^۱) James Russell

^۲) Russell

^۳) Circumplex Theory of Affect (CTA)

^۴) Watson and Tellegen

^۵) Roseman, Spindel and Jose

^۶) Neuropsychology

^۷) Trinite

^۸) Dualism

می‌ماند و آن شغاف^۷ (۲۰، ۳۰) است. شغاف در انتهای لایه‌های چهارگانه وجود انسان است. این جزء وجودی انسان همان است که انسان آن را به چیزی می‌دهد. این بخش اساس انسانیت انسان به‌عنوان انس‌گیرنده است (۴).

همان‌طور که پیش از این اشاره شد با توجه به تحقیقات متعدد هیجان‌ها که مبتنی بر جنبه مادی وجود انسان و با تطبیق بر مطالعات حیوانی به دست آمده است؛ پژوهشگران در این مطالعه در صدد پاسخگویی به این سؤال بودند که با تطبیق نقشه هیجان‌ها پلاتچیک بر نقشه انسان در قرآن به چه شباهت‌ها یا تفاوت‌هایی دست خواهند یافت و آیا می‌توان با نگاهی به بُعد غیرمادی وجود انسان به ترکیبات هیجانی متفاوت‌تر یا طبقات هیجانی جدیدی دست یافت؟! و از سویی هیجان‌ها پلاتچیک در کدام بخش از ساختار وجودی انسان در قرآن قرار می‌گیرد.

روش کار

روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع تحلیل محتوا (کمی و کیفی) است. در بخش کیفی تحلیل محتوا از شیوه تحلیل متن استفاده شد؛ روشی که به‌ویژه در تحلیل متون دینی به کار می‌آید و بر لغات نوشته‌شده و متن نوشتاری تمرکز دارد (۳۱). جامعه آماری پژوهش در بخش تصویر انسان در قرآن، قرآن و تفسیر تسنیم آیت‌الله جوادی آملی (۳۲) و تفسیر المیزان علامه طباطبایی (۳۳) و تا حد امکان پژوهش‌های انجام‌گرفته مرتبط با آن؛ و در بخش هیجان‌ها پلاتچیک تمامی منابع دردسترس فارسی و لاتین این نظریه‌پرداز درباره نظریه روان‌تکاملی هیجانی او بود. از آنجاکه تمامی آیات قرآن و منابع مرتبط و نیز منابع مرتبط با نظریه پلاتچیک بررسی شد، نمونه در این پژوهش منطبق بر جامعه بود.

واحد تحلیل شامل کلمه، عبارت، جمله و پاراگراف‌هایی بود که در منابع مربوطه به توصیف مقولات هیجانی و ویژگی‌های انسان در قرآن می‌پرداخت؛ به این ترتیب ۲۴۷۰ آیه و سپس تفاسیر مربوط به آنها برای ۶۱ طبقه مرتبط با نقشه انسان در قرآن استخراج شد و طبقات سی‌ودوگانه هیجان‌ها پلاتچیک نیز پس از آنکه در مرحله اصطلاح‌شناسی^۸ واژگان به واژه مناسب عربی و فارسی آن برگردانده شد، مبتنی

در کتب تفسیری تسنیم و المیزان، تصویری جامع از انسان قرآنی به مدد جمعی از پژوهشگران ارائه شده است که مبنای این پژوهش در تطبیق با نقشه هیجان‌ها پلاتچیک است (۴)، ۱۷، ۲۰-۲۲).

بر اساس ساختار «نقشه انسان در قرآن»، پهنه وجود انسان بر چهار لایه صدر، شغاف، قلب و فؤاد بنا شده است (تصویر شماره ۲) و این چهار لایه در مرحله خلقت بر فطرت بنا می‌شود؛ حرکت از صدر به سمت لایه فؤاد «بردار توسعه» را نشان می‌دهد؛ اما هر لایه شامل طبقاتی از حالت، قوت، نهایت و غایت است که به سمت غایت حرکت عمودی «بردار تعالی» را نشان می‌دهد؛ و غایت هر لایه به ترتیب از لایه صدر به سمت فؤاد شامل مسلم، مونس، موقن و محسن است. در نهایت «بردار رشد» محصول حرکت دو بردار توسعه و تعالی در ساختار وجودی انسان است که در نقطه اوج آن محسن^۱ (۲۳) قرار دارد و غایت^۲ (۲۴) رشد انسان بر اساس آیات قرآن است (۴). رشد^۳ (۲۵) در تعریف قرآنی در سایه تلاش و مجاهدت و آزادی انسان در انتخاب و محبت به محبوب و در مقابل غی^۴ (۲۶) رخ می‌دهد و در نهایت به معنای «نائل شدن به حق و حقیقت (مقام یقین) به‌ویژه در برابر پروردگار و پایداری در این راه» است (۲۷).

اساس انسان‌شناسی قرآنی شناخت این چهار لایه است. در وجود انسان آنچه محدوده سینه را رقم می‌زند لایه‌ای است به نام صدر. اگر صدر ضیق و به‌هم‌فشرده باشد لایه قلب را به هم می‌فشارد. در این حالت وقتی صدر ضیق و فشرده است لایه قلب را می‌بندد^۵ (۲۸). این امر به همین جا ختم نمی‌شود بلکه در گام بعدی فؤاد را کاملاً می‌بندد و در نهایت، این سه لایه به هم فشرده می‌شود^۶ (۲۹)؛ اما یک لایه همانند گذشته باقی

^۱ دربرگیرنده همه خوبی‌ها است.

^۲ منظور از غایت‌مندی تمامی فعالیت‌ها، اعمال و یا فرایندهای تحول است که مبنای آن سیر به سوی غایت، هدف و نتیجه‌ای خاص است.

^۳ «و لکن الله حب الیکم الایمان و زینة فی قلوبکم و کره الیکم الکفر و الفسوق و العصیان اولیکم ثم الراضون». «خداوند ایمان را محبوب شما قرار داده و آن را در دل‌هایتان زینت بخشیده و کفر و فسق و گناه را منفورتان قرار داده است و کسانی که دارای این صفاتند، رشد یافتگانند».

^۴ «لا اکره فی الدین قد تبین الرشد من العی فمن یکنز بالطأعوت و...».

^۵ «حتم الله علی قلوبهم».

^۶ «فمن یرد ان یهدیه ینشر صدره لاسلام و من یرد ان یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً کأنما یصعد فی السماء کذلک یجعل الله الرجس علی الذین لا یؤمنون». «پس کسی را که خدا بخواهد هدایت نماید سینه او را برای پذیرش اسلام می‌گشاید و کسی را که بخواهد در گمراهی رها کند سینه‌اش را به شدت گرفته و تنگ می‌کند که گویی به زحمت در آسمان رو به بالا می‌رود. این‌گونه خداوند پلیدی را بر کسانی قرار می‌دهد که ایمان نمی‌آورند».

^۸ Terminology

توصیفی به محاسبه فراوانی طبقات نقشه انسان در قرآن در میان طبقات هیجان‌ات پلاتچیک پرداخته شد. جدول شماره ۱ درصد فراوانی هر یک از طبقات را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشترین درصد فراوانی مربوط به طبقات «هوا، خوف، رعب و بغض» با ۱۸/۸ درصد است. تعدادی از طبقاتی که در جدول مشاهده می‌شود فراوانی معادل صفر دارد؛ به این ترتیب می‌توان درجه اهمیت هر یک از این طبقات را در تطبیق با نقشه هیجان‌ات پلاتچیک مشاهده کرد. به این معنا که طبقاتی همانند: «صدر، نفس مسوله، قلب سلیم، انسان، قوه عقلیه، نفس ملهمه و فطرت» هیچ جایگاهی در نقشه هیجان‌ات پلاتچیک به خود اختصاص ندادند.

جدول شماره ۲ ترکیبات طبقات نقشه انسان در قرآن را بر اساس نقشه هیجان‌ات پلاتچیک نشان می‌دهد. واژگان دیگر نقشه انسان در قرآن که در جدول شماره ۲ نیامده به آن معنا است که ارزیابان آنها را با هیچ یک از طبقات پلاتچیک منطبق تشخیص ندادند و در نتیجه معادلی نداشتند؛ مثل طبقه «قلب سلیم» که هیچ معادل یا واژه تقریبی در میان مقولات هیجانی پلاتچیک نداشت. بر اساس این جدول می‌توان هیجان‌اتی متفاوت با ترکیباتی جدید شناسایی کرد. برای مثال ترکیب پنج هیجان پلاتچیک در طبقه ۳۸ (وحشت+ترس+بیم+بهت+حیرت+تعجب) معرفی‌کننده هیجان جدید و گسترده‌تری به نام هوا در انسان است و یا ترکیب پنج هیجان پلاتچیک در طبقه ۱۴ (عشق+تحسین+اعتماد+تسلیم+توجه) می‌تواند معرف هیجان جدیدی به نام تولی باشد.

نمودار شماره ۱ نمایش مختصری از جدول شماره ۲ است که محصول پاسخ‌گویی به این سؤال است که چند حالت، قوت، نهایت و غایت از صدر در میان هیجان‌ات پلاتچیک یافت می‌شود؟ همین سؤال درباره دیگر لایه‌های شغاف، قلب و فؤاد نیز وجود دارد که هر یک به شکل جداگانه شمارش و ثبت شده است و در نمودار شماره ۱ به نمایش درآمده است تا بتوان به مقایسه دقیق آنها پرداخت.

همان‌طور که در نمودار شماره ۱ دیده می‌شود تراکم هیجان‌ات در بخش «حالات» هر چهار لایه صدر، شغاف و قلب و فؤاد دیده می‌شود و این تراکم در لایه قلب بالاتر از لایه‌های دیگر است. لایه‌های دیگر شامل صدر در بخش حالت ۱۸ هیجان، در بخش قوت ۹ هیجان، در نهایت ۵ هیجان و در غایت ۷ هیجان شناسایی شد که در مجموع در لایه صدر ۳۹ مرتبه هیجان شناسایی شد. لایه‌های دیگر به همین ترتیب در

بر تعاریف پلاتچیک و واژه‌نامه آکسفورد به توصیف آنها پرداخته شد. در بخش دوم و تحلیل محتوای کمی جهت ساخت ابزار پژوهش دو سیاهه واری هیجان‌ات پلاتچیک و تصویر انسان در قرآن (که پیش از این به شیوه تحلیل محتوای متن توصیف هر مقوله از منابع ذکرشده استخراج و سپس شرح مختصری از آن تهیه گردیده بود) به‌طور جداگانه آماده و کدگذاری شد و پس از آموزش حضوری و مکاتبه‌ای دو ارزیاب متخصص بین‌رشته‌ای (اسلام و روان‌شناسی)، فرم‌ها در اختیار آنان قرار گرفت. به‌منظور تعیین قابلیت اعتماد برگه‌های کدگذاری به محاسبه «توافق درونی» ارزیاب‌ها با محاسبه کاپای کوهن^۱ پرداخته شد که منهای طبقات نفس اماره و نفس مزینه و باطل که توافق منفی را نمایش داد و باید نتایجشان با احتیاط تفسیر شود، طبقات دیگر با ضریب اطمینان ۹۹ درصد توافق متوسط تا خوب را نمایش داد؛ به‌گونه‌ای که در طبقات حزن، تبری، تانیس، انسان، یقین، رؤیت، اعمی، ذکریه و احسان/محسن توافق کامل بین ارزیاب‌ها وجود داشت.

با شکل‌گیری فرضیه اضافه‌شدن هیجان‌اتی جدید در ضمن تطبیق مقولات هیجانی پلاتچیک با طبقات نقشه انسان در قرآن؛ تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی در «تحلیل محتوای کمی» انجام گرفت؛ در بخش توصیفی فراوانی مقولات تعیین و مشخص و در جداول نمودارها نمایش داده شد و سپس بر اساس این جداول نتیجه‌گیری به عمل آمد و مبتنی بر فراوانی‌ها، تحلیل‌های لازم صورت گرفت. اما در بخش دوم با محاسبه همبستگی مقولات جهت به‌دست‌آوردن انسجام آنها یا گسستگی‌شان اقدام شد؛ به این منظور و در آمار استنباطی از آزمون خی دو یا کای اسکوتر^۳ جهت بررسی معناداری ارتباط بین مقولات در مقدار ۰/۰۱ و ۰/۰۵ و نیز محاسبه میزان توافق بین ارزیاب‌ها استفاده شد و پس از نمایش در جداول توافقی^۴ و محاسبه بر اساس ضریب توافقی (C) گزارش شد.

یافته‌ها

در بخش توصیف و تحلیل داده‌های پژوهشی به‌دست‌آمده از محاسبات آماری و نموداری، در مرحله نخست و در بخش آمار

^۱) Intra-rater

^۲) Cohen's kappa coefficient

^۳) Chi-square

^۴) Contingency Tables

با ۳۹ مقوله هیجان شناسایی شده است و بالاترین فراوانی هیجان را در خود جای داده‌اند.

جدول قابل مشاهده است و مجموع اعداد نشان می‌دهد که حالت در نقشه انسان در قرآن با ۷۷ مقوله هیجان و لایه صدر

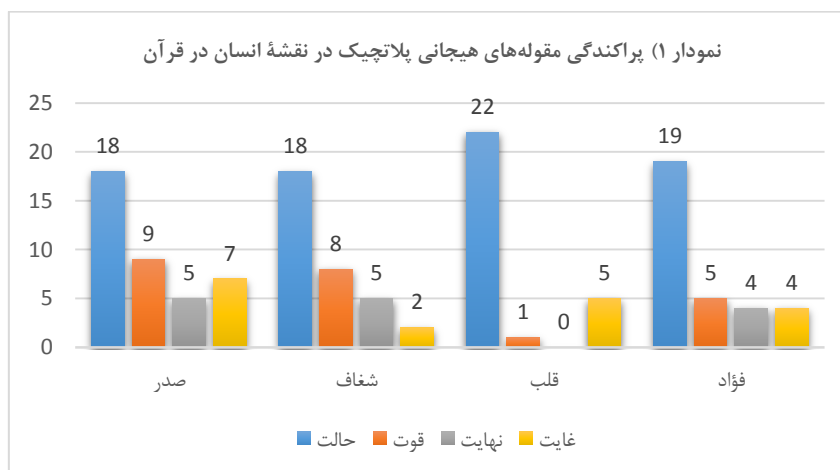
جدول (۱) درصد پاسخگویی ارزیابان به طبقات نقشه انسان در قرآن در تطبیق با نقشه هیجان پلاتچیک

مقوله	حرت-ذراً	نشئت	تراب	خلقت	نطفه	سویه	نفخت	فطرت	صدر
Pf	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مقوله	شرح	ضیق	فرح	حزن	رجاء	خوف	نفس مسوله	نفس لوامه	تسلیم
Pf	۱۲/۵	۱۸/۵	۱۵/۶	۱۲/۵	۹/۴	۱۸/۸	۰	۱۵/۶	۹/۴
مقوله	اسلام	مسلم	شغاف	حب	بغض	تولی	تبری	شهوویه	غضبیه
Pf	۹/۴	۳/۱	۹/۴	۹/۴	۱۸/۸	۱۵/۶	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۲/۵
مقوله	نفس اماره	نفس مزینه	تأنیس	انسان	مونس	قلب	کفر	ایمان	ربط
Pf	۹/۴	۶/۲	۳/۱	۰	۳/۱	۳/۱	۹/۴	۹/۴	۶/۲
مقوله	رعب	قلب سلیم	قلب مریض	قلب قسی	قلب منیب	شک	یقین	قوة عقلیه	قوة فکریه
Pf	۱۸/۸	۰	۹/۴	۱۲/۵	۶/۲	۶/۲	۳/۱	۰	۳/۱
مقوله	قوة ملهمه	مؤمن	ایقان/موقن	فؤاد	رؤیت	فراغت	اشغال	هواء	حق
Pf	۰	۹/۴	۶/۲	۶/۲	۳/۱	۱۲/۵	۶/۲	۱۸/۸	۶/۲
مقوله	باطل	اعمی	ذکریه	لبابیه	نفس مطمئنه	ایقاظ/موقظ	احسان/محسن		
Pf	۶/۴	۳/۱	۶/۲	۹/۴	۱۲/۵	۹/۴	۳/۱		

جدول (۲) ترکیب هیجان پلاتچیک در طبقات نقشه انسان در قرآن و معرفی هیجان جدید مبتنی بر آنها

ردیف	طبقات نقشه انسان در قرآن	هیجان پلاتچیک
۱	شرح	حظ+لذت+تحسین
۲	ضیق	ترس+بیم+غم(سوغ)+دلتنگی+افسردگی+ملال
۳	فرح	حظ+لذت+عشق+تحسین+تحقیر
۴	حزن	غم+دلتنگی+افسردگی+ملال
۵	رجاء	آسودگی+پیش‌بینی+خوش‌بینی
۶	خوف	ترس+بیم+بهت+تعجب+حیرت+وحشت
۷	نفس لوامه	مخالفت+افسردگی+حسرت+ملال+مراقبت
۸	تسلیم	اعتماد+پذیرش+تسلیم
۹	اسلام	اعتماد+پذیرش+تسلیم
۱۰	مسلم	پذیرش
۱۱	شغاف	آسودگی+عشق+تحسین
۱۲	حب	توجه+عشق+تحسین
۱۳	بغض	تنفر+انزجار+تحقیر+غضب+تحریک‌پذیری+پرخاشگری
۱۴	تولی	عشق+تحسین+اعتماد+تسلیم+توجه
۱۵	تبری	مخالفت+تنفر+انزجار+تحقیر
۱۶	شهوویه	حظ+لذت+عشق+تحسین
۱۷	غضبیه	غضب+خشم+تحریک‌پذیری+پرخاشگری
۱۸	نفس اماره	پذیرش+حواس‌پرتی+تحقیر
۱۹	نفس مزینه	حواس‌پرتی+تحسین
۲۰	تأنیس	عشق
۲۱	مونس	عشق
۲۲	قلب	سکینت (آسودگی)

ردیف	طبقات نقشه انسان در قرآن	هیجان‌ات پلاتچیک
۲۳	کفر	مخالفت+تحقیر+پرخاشگری
۲۴	ایمان	خوش‌بینی+آسودگی+اعتماد
۲۵	ربط	آسودگی+اعتماد
۲۶	رعب	وحشت+ترس+بیم+بهت+حیرت+تعجب
۲۷	قلب مریض	غم+تحقیر+تحریک‌پذیری
۲۸	قلب منیب	حیرت (هیبت‌دادن)+حسرت
۲۹	شک	تحریک‌پذیری+تعجب
۳۰	یقین	اعتماد
۳۱	قوة فکریه	توجه
۳۲	مؤمن	آسودگی+پذیرش+تسلیم
۳۳	ایقان/موقن	توجه+خوش‌بینی
۳۴	فؤاد	پیش‌بینی+توجه
۳۵	رؤیت	پیش‌بینی
۳۶	فراغت	مراقبت+اعتماد+پذیرش+تسلیم
۳۷	اشغال	تحسین+حواس‌پرتی
۳۸	هواء	وحشت+ترس+بیم+بهت+حیرت+تعجب
۳۹	حق	پیش‌بینی+خوش‌بینی
۴۰	باطل	مخالفت+حسرت+تحریک‌پذیری
۴۱	اعمی	حواس‌پرتی
۴۲	ذکره	مراقبت+توجه
۴۳	لبابیه	پیش‌بینی+توجه+خوش‌بینی
۴۴	نفس مطمئنه	آسودگی+تحسین+تسلیم+خوش‌بینی
۴۵	ایقاط/موقظ	حسرت+مراقبت+پیش‌بینی
۴۶	احسان/محسن	آسودگی

مسوله، قلب سلیم، قوه عقلیه و انسان که در جدول شماره ۱ با فراوانی صفر قابل مشاهده است و با هیچ یک از طبقات ارتباط نداشت. طبقات دیگر اغلب در مقدار $P=0/01$ یعنی ۹۹ درصد و برخی دیگر در مقدار $P=0/05$ یعنی با ۹۵ درصد اطمینان با یکدیگر ارتباط معنادار داشتند.

در انتها، به منظور محاسبه به هم پیوستگی و یکپارچگی طبقات به محاسبه معناداری ارتباط بین طبقات نقشه انسان در قرآن با استفاده از محاسبه ضریب توافقی^۱ C پرداخته شد که به طور مختصر منهای طبقات ۱ تا ۹ و سپس طبقات نفس

^۱) Contingency Coefficient

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش تطبیق طبقات هیجانی و چرخه هیجان‌ات پلاتچیک با ساختار وجودی انسان در قرآن بود. بر همین اساس ضمن محاسبه فراوانی‌ها و همبستگی مقولات ساختار وجودی انسان در قرآن با طبقات هیجانی پلاتچیک، در مجموع ۲۶ هیجان جدید و ۲۰ ترکیب هیجانی دیگر پیشنهاد شد که در واقع با اضافه‌شدن بُعد غیرمادی وجود انسان به واسطه ساختار وجودی انسان در قرآن به هیجان‌ات متمرکز بر وجود مادی و حیوانی انسان به دست آمد. از آنجاکه تراکم هیجان‌ات پلاتچیک در دو بخش حالت و سپس قوت تصویر وجودی انسان در قرآن بود و این دو بخش هم‌پوش با هیجان‌ات انسان‌شناسی تجربی (پلاتچیک) شناسایی شد (تصویر شماره ۲)؛ ۲۶ واژه این دو بخش به‌عنوان پیشنهاد هیجان‌اتی جدید با ترکیباتی که به واسطه هیجان‌ات پلاتچیک شناسایی شد ارائه گردید که در عین حال پژوهشگران بر این باورند که تحقیقات آتی می‌تواند درباره هر طبقه به ترکیبات اضافه‌تری نیز دست یابد. سپس مقولات دیگر ساختار وجودی انسان در قرآن که صاحب ترکیباتی معنادار از هیجان‌ات پلاتچیک شناسایی شد شامل ۲۰ طبقه بود که ترکیبات هیجانی جدیدی را معرفی می‌کند که می‌تواند با همان اسامی موجود در ساختار وجودی انسان در قرآن و یا با اسامی دیگری که در آینده به آنها خطاب می‌شود نامیده شود. به این ترتیب این پژوهش در مجموع، ۴۶ هیجان جدید را با در نظر گرفتن بُعد مادی و غیرمادی وجود انسان پیشنهاد می‌دهد که همگی در جدول شماره ۲ قابل مشاهده است.

پلاتچیک خود اشاره کرده است که از ترکیبات مختلف هیجانی، هیجان‌ات جدیدی حاصل می‌آید که شاید هنوز شناخته نشده است یا نامی برای آن یافت نشده باشد (۶). نتایج این بخش با حاصل پژوهش باقریان خوزانی همسو است که در پژوهش خود در معرفی بیماری‌های قلبی که به عواطف و احساسات انسان مرتبط است از هیجان‌اتی چون رعب، ربط، اضطراب (واجفه)، قساوت، ضیق، غیظ، کینه و نفرت و غیره نام می‌برد (۳۴). کاویانی و پناهی نیز در پژوهش خود ساحت عواطف را در اسلام به دو نوع سلبی مانند رعب و اضطراب و ایجابی مانند محبت و رجا تقسیم‌بندی می‌کنند (۳۵).

منطبق بر نتایج پژوهش حاضر که تمامی هیجان‌ات را دارای ارتباط معنادار با اجزای مختلف ساختار وجودی انسان در قرآن (چهار لایه قلب و اجزای آن) و با تراکم در دو بخش

حالت و قوت شناسایی کرد و نیز منطبق بر پژوهش‌هایی که بخشی از نتایج این پژوهش با آنها همسو است، می‌توان قلب را جایگاه هیجان‌ات و عواطف معرفی کرد و از آنجایی که بر اساس دیدگاه روان‌شناسی و دانشمندی چون پلاتچیک، هیجان‌ات اساس بسیاری از بیماری‌های روان چون طیف گسترده اختلالات اضطرابی، خلقی، شبه‌جسمی و اختلالات شخصیت است پس می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که خارج‌شدن قلب از حالت بهنجار و سلامت، عامل اصلی ابتلا به بیماری‌های روان با سرمنشأ هیجان است. از همین روی قرآن کریم نیز در آیات متعدد خود وقتی از بیماری سخن می‌گوید آن را در کنار قلب می‌آورد و به مرض قلب^۱ (۳۶) اشاره می‌کند. بهرامی احسان و همکارانش نیز با ارائه الگوی «از قلب سالم تا قلب سلیم» بر اهمیت سلامت قلب در سلامت کلی جسمی و روحی تأکید می‌کنند (۳۷). با این شواهد ممکن است اختلالات روانی تعاریفی متفاوت و حتی عمیق‌تر بیابد و علت‌شناسی آنها نیز تغییر و تکامل یابد و در نتیجه بتوان درمان‌هایی کارآمدتر و کامل‌تر نیز پیشنهاد داد؛ این نتیجه با حاصل پژوهش صنعت‌نگار و همکارانش همسویی دارد؛ آنجا که حاصل معناشناسی اختلال اضطراب فراگیر در قرآن در تعریفی جدید خوف همراه با ضیق صدر عنوان می‌شود (۳۸) که در پژوهش حاضر در حالت و قوت لایه صدر قلب قرار دارد. علاوه‌براین، نتایج این پژوهش با نتایج تحقیقات ویلوکس^۲ که در مقاله خود با عنوان «چرخه احساسات^۳ ابزاری برای توسعه آگاهی از هیجان‌ات و افزایش خودآنگیختگی و صمیمیت»، چرخه‌ای متنوع‌تر و گسترده‌تر از چرخه هیجان‌ات پلاتچیک ارائه داد (۳۹)، همسو است؛ چون شناسایی همه هیجان‌ات انسانی در سطح مادی و متعالی و نیز جایگاه آنها در وجود انسان، سبب توسعه آگاهی واقعی از هیجان‌ات و شناسایی و بیان در فرایندهای ارتباطی خواهد شد که مد نظر ویلوکس نیز بوده و به آن اشاره کرده است اما در پژوهش حاضر به شیوه‌ای گسترده‌تر و کامل‌تر و امیدوارکننده‌تر در جهت انسان و جامعه متعالی به دست آمده است.

^۱ «فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضاً و لهم عذابٌ الیم بما كانوا یکنون».

^۲ Gloria Willcox

^۳ The feeling wheel

science and research university; 2020. (Full Text in Persian)

5. Watson D, Naragon-Gainey K. Personality, emotions, and the emotional disorders. *Clinical Psychological Science*. 2014;2(4):422-42.

6. Plutchik R, Kellerman H. *Emotion (Theory, Research and Experience)*. New York: Academic press; 1980.

7. Vandenbos GR. *APA Dictionary of psychology*. 2 ed. Washington, DC; 2007.

8. Watson R. *Future Files A Brief History of the Next 50 Years*. London: Nicholas, Brealey; 2010.

9. Starks M. *Suicidal Utopian Delusions in the 21st Century: Philosophy, Human Nature and the Collapse of Civilization*. 4 ed. New York: Independently published; 2018.

10. Yuta Bann E. *Discovering Basic Emotion Sets via Semantic Clustering on a Twitter Corpus: University of Bath BSc (Hons) Computer Science Dissertation*; 2012.

11. Ortony A, Turner TJ. What's basic about basic emotions? *Psychological Review*; 1990.p.315-31.

12. Plutchik R. The Nature of Emotions: Human emotions have deep evolutionary roots, a fact that may explain their complexity and provide tools for clinical practice *Journal American Scientist*. 2001;89(4):344-50.

13. Plutchik RC, Hope R *Circumplex models of personality and emotions*. Washington DC: American psychological association; 1997.

14. LeDoux JE. Evolution of human emotion: a view through fear *Progress in brain research Elsevier*; 2012.

15. Phelps EA, LeDoux JE. Contributions of the amygdala to emotion processing: from animal models to human behavior. *Neuron*. 2005;48(2):175-87.

16. Phelps EA. Human emotion and memory: interactions of the amygdala and hippocampal complex. *Current opinion in neurobiology*. 2004;14(2):198-202.

17. Mehrabi Bahar A. *National Doctrine of the Health of the Islamic Republic of Iran on Horizon 1414 (Dissertation)*. Tehran: University of Tehran; 2010. (Full Text in Persian)

18. Mirzaei R, Khosrowpanah A. The quiddity of anthropology. *Religious Anthropology*. 2011;7(24):35-63. (Full Text in Persian)

19. Jafari MT. *The Quran, the symbol of reasonable life*. 1 ed. Tehran: Allameh Jafari Institute for Compilation and Publication; 2002. (Full Text in Persian)

20. Bahmani F. Relation of the heart in Persian literature with Sadr, Shafaq, Heart and Fadd in the

همین روی دسترسی به تحقیقات مشابه در جهت ارتقای هرچه بیشتر پژوهش فعلی را با مشکل مواجه می‌کرد.

پیشنهاد‌های پژوهش

از آنجاکه نتایج این پژوهش بدیع است و محققان نتوانسته‌اند به تعداد قابل قبول پژوهش‌های مشابه دست یابند، پیشنهاد می‌شود بر اساس نتایج این پژوهش در معرفی هیجان‌ات جدید بر اساس ساختار وجودی انسان در قرآن و جایگاه آنها در قلب و ارتباطشان با قلب پژوهش‌های بیشتری صورت گیرد.

قدردانی

پژوهشگران از همکاری استادان قرآن‌پژوه و مشاوره علمی و همکاری همه‌جانبه رئیس محترم اندیشکده یقین و تعدادی از اندیشه‌جویان آن تشکر و قدردانی می‌کنند.

حامی مالی

مؤلفان مقاله هیچ حامی مالی برای این پژوهش اظهار نکرده‌اند.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

مشارکت مؤلفان

پژوهش و نگارش: مؤلف اول، راهنمای کل پژوهش و اصلاحات علمی لازم: مؤلف دوم و مشاوره آماری: مؤلف سوم.

References

1. Plutchik R. *A Psychoevolutionary Synthesis*. New York: Harper & Row; 1980.p.162.
2. Reeve J. *Motivation and Emotion*. Translated by Yahya Seyed Mohammadi 7 ed. Tehran: Virayesh; 2019. (Full Text in Persian)
3. Plutchik R. *Emotion in the practice of psychotherapy*. Washington, DC: American Psychological Association; 2000.
4. Kiaei Z, Bagheri F, Abolmaali K. Comparison of human image from Plutchik and Schwartz with man map in the Quran through content analysis. Tehran:

Holy Quran. 2 ed. Tehran: Thought School; 2012. (Full Text in Persian)

21. Khanbabaie M, Fayyaz ID, Malaki H. The Explanation of Educational Model of Educated Man based on Human Map in the Quran. Tehran: Allameh Tabataba'i; 2019. (Full Text in Persian)

22. Tabataba'i F, Bagheri F. Studying Sexual Fantasies in Emotional Relations based on Grounded Theory. Tehran: Science and Research; 2018. (Full Text in Persian)

23. Ghorashi A. Quran Qamoos. Tehran: Darolketab al-Islami; 2003. (Full Text in Persian)

24. Bagheri F. Naghsh-e Mafhoom-e Ghayat-Shenakhti dar Ta'een-e Nahanjare-haye Marefat-Shenasi ba Roykard-e Materyalism. Zehn. 2012;13(50):50-85. (Full Text in Persian)

25. The holy Quran. Al-Hojorat. Verse 7. Translated by: Mohammad Mahdi Fouladvand. Tehran: Justice Message Publications; 2016.

26. The holy Quran. Al-Bagharah. Verse 256. Translated by: Mohammad Mahdi Fouladvand. Tehran: Justice Message Publications; 2016.

27. Vejdani F, Imani M. Tahlil-e Mafhoom-e Roshd ba Teky-e bar Ayat-e Ghoran-e Karim. Research in Islamic Education Issues. 2013.20(16):11-35. (Full Text in Persian)

28. The holy Quran. Al-Bagharah. Verse 7. Translated by: Mohammad Mahdi Fouladvand. Tehran: Justice Message Publications; 2016.

29. The holy Quran. Al- An'am. Verse 125. Translated by: Mohammad Mahdi Fouladvand. Tehran: Justice Message Publications; 2016.

30. The holy Quran. Al-Yusuf. Verse 30. Translated by: Mohammad Mahdi Fouladvand. Tehran: Justice Message Publications; 2016.

31. Abolmaali K. Deduction/Induction: Qualitative Text Analysis. Educational Science from Islamic Point of View. 2013;1(1):85-102. (Full Text in Persian)

32. Javadi Amoli A. Tasneem Tafsir. 50 ed. Qom: Esrae; 2016. (Full Text in Persian)

33. Tabataba'i SMH. Tafsir al-Mizan. Qom: Islamic Publications Office; 1971. (Full Text in Persian)

34. Bagherian Khuzani M. The nature of heart disease and its treatment in Quran and Narrations. Ma'rifat. 2019;27(4):35-48. (Full Text in Persian)

35. Kaviani M, Panahi A. Psychology in the Quran: Your Concepts and Teachings. 6 ed. Qom: Research Institute of Hawzah and University; 2016.p.316. (Full Text in Persian)

36. Qureishi AA. The meaning of the Quran. 9 ed. Qom: Dar al-Ketab al-Islamiyah. 2002. (Full Text in Persian)

37. Bahrami Ehsan H, Amjadian M, Rostami R, Vahedi S. Designing a Religous-based Intervention Theory Based on Islamic Teachings for Anxiety, Stress, and Depression Reduction in Coronary Artery Bypass Grafting Patients. Journal of Religion and Health. 2019;6(2):40-52. (Full Text in Persian)

38. Sanatnegar S, Bahrami H, Okhovat A, JanBozorgi M. The Semantics of Generalized Anxiety Disorder from the View of the Holy Quran. Studies in Islam and Psychology. 2017;11(20):89-115. (Full Text in Persian)

39. Willcox G. The Feeling Wheel A Tool for Expanding Awareness of Emotions and Increasing Spontaneity and Intimacy. Transactional Analysis Journal. 2001;12(4).

40. Milani M. Human-animal emotional contagion and client communication. The Canadian Veterinary Journal. 2017;58(12):1329. (Full Text in Persian)

41. Sotres-Bayon F, Quirk GJ. Prefrontal control of fear: more than just extinction. Current opinion in neurobiology. 2010;20(2):231-5.

42. Atkinson RL, Atkinson RC, Smith EE, Bem DJ, Nolen-Hoeksema S. Atkinson and Hilgard's Introduction to Psychology (with Lecture Notes and InfoTrac). Tehran: Roshd; 2017. (Full Text in Persian)

43. Minsky M. The Emotion Machine. New York: Simon & Schuster; 2007.

44. Glasser W. Choice Theory: A New Psychology of Personal Freedom. New York: HarperCollins Publishers Inc; 2005.